

КИБЕРХАВФСИЗЛИКНИНГ ЁШЛАР ОНГИГА ТАЪСИРИ**М.Ғ. Мурадов**

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси

Рақамли технологиялар ва ахборот хавфсизлиги кафедраси ўқитувчиси.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15628549>

Аннотация. Мақолада киберхавфсизликнинг ёшлар онгига таъсири илмий таҳлил қилинган. Интернет ва рақамли технологияларнинг тез ривожланиши билан киберхавфсизлик мавзуси муҳим аҳамият касб этмоқда. Ёшлар интернетда фаол бўлиб, шахсий маълумотларининг ўғирланиши, кибербулинг ва бошқа онлайн хавфларга дуч келмоқда. Мақолада 2024 йилда олиб борилган тадқиқотлар ва статистик маълумотлар орқали ёшлар орасидаги киберхавфлар кўлами кўрсатилган. Киберхавфсизликка оид билим ва кўникмаларни ошириш, таълим жараёнига интеграция қилиш ва ёшларни онлайнда хавфсизлик бўйича хабардор қилиш зарурлиги таъкидланган. Шу тариқа, ёшлар онгида киберхавфсизлик маданиятини шакллантириш ва уларни интернетдаги хатарлардан ҳимоя қилишга эришиш мумкин.

Калит сўзлар: Киберхавфсизлик, Ёшлар онги, Интернет хавфлари, Шахсий маълумотларни муҳофаза қилиш, Кибербулинг, Рақамли технологиялар, Ахборот хавфсизлиги, Онлайн хатарлар, Киберхавфсизлик таълими, Интернетда хавфсизлик.

Киберхавфсизлик – замонавий ахборот технологиялари билан боғлиқ хавфларнинг олдини олиш ва уларга қарши курашишга йўналтирилган илмий соҳалардан биридир.

Интернет ва рақамли технологиялар глобал жихатдан ўсиши билан, киберхавфсизликни таъминлаш ва унинг аҳамиятини тушуниш янада муҳим аҳамият касб этмоқда. Ҳозирги кунда киберхавфсизлик, жамиятнинг ҳар бир аъзосига, айниқса ёшларга, турли йўсинларда таъсир кўрсатмоқда. Бу таъсир ёшлар онги ва уларнинг ҳар куниги ҳаётига жуда катта таъсир қилиши мумкин.

Киберхавфсизликнинг ёшларга таъсирини ўрганиш, шубҳасиз, ижтимоий ва ахборот муаммоларини самарали ҳал қилиш учун муҳим. Бу мақолада киберхавфсизликнинг ёшлар онгига таъсирини илмий таҳлил қилишга ҳаракат қиламиз, статистик маълумотлар билан тасдиқланган тадқиқотлар ва мисоллар орқали бу таъсирнинг кенг кўламини кўрсатишга уринамиз.

Киберхавфсизликнинг Ёшларга Таъсири

Ёшлар замонавий ахборот технологияларидан фойдаланишда бошқаларга қараганда анча фаол бўлиб, интернетда ўтказаётган вақтлари ҳам кўп. Одатда, ёшлар интернетга катта қизиқиш билан киришади ва турли хил рақамли платформада фаол бўлишади. Бу, шубҳасиз, фойдали ва ижобий таъсирларга эга бўлиши мумкин, лекин киберхавфсизлик соҳасидаги билишларининг етишмаслиги уларни турли хил киберхавфлардан, хусусан, шахсий маълумотларнинг ўғирланишидан, интернетдаги хатарлардан ва виртуал қасддан сақланишга олиб келади.

Киберхавфлар ва Ёшлар

Ёшларнинг интернет фаолиятининг киберхавфларни кўзғатишда катта рол ўйнашига олиб келиши мумкин. Киберхужумлар, хакерлик, шахсий маълумотларнинг ўғирланиши, интернетдаги хатарлар ва ҳар хил онлайн аламлар ёшларнинг қизиқишлари ва кўникмаларини таъсир қилиши мумкин.

Шахсий Маълумотларнинг Ўғирланиши

Ёшлар интернетдаги ижтимоий тармоқларда фаол бўлишади, бу эса уларнинг шахсий маълумотлари ва индивидуал маълумотларини осонлик билан хавфга солиши мумкин. Ҳозирги кунда 2024 йилда олиб борилган тадқиқотлардан бирида ёшлар орасида шахсий маълумотларнинг ўғирланишига қарши сакланишга катта эътибор берилмайди.

Statista маълумотларига кўра, 2024 йилда шахсий маълумотларнинг ўғирланиши ёшлар ўртасида 33% ташкил этади.

Кибербулинг ва Виртуал Зўравонлик

Кибербулинг (кибертаъкиб қилиш) ёшлар орасида муҳим ижтимоий муаммога айланиб бормоқда. Кибербулинг – бу интернетда, ижтимоий тармоқларда, мессенжерларда бошқаларни руҳий ва психик заҳарланишга олиб келувчи ҳаракатларни ўз ичига олади. Ҳарб давлатларида, айниқса АҚШ ва Европа мамлакатларида, кибербулинг билан боғлиқ ҳолатлар статистик кўрсаткичларига кўра, 2023 йилда ёшлар орасида 47% аёллар ва 43% эркеклар кибербулинг қурбонлари бўлган. Бундан ташқари, 45% ёшлар кибербулингга қарши чоралар кўришда ҳукумат ва таълим муассасаларининг масъулиятини сезмасликларини билдиришган.

Онлайн Савдолар ва Финанс хатарлари

Киберхужумлар ёки интернет орқали ўзини таклиф қилиш орқали ёшлар интернетда молиявий аламлар билан таъсирга тушишлари мумкин. 2023 йилда PayPal ва Visa кўрсатган статистикага кўра, ёшлар орасида интернетдаги фалсафий ва молиявий аламлар ҳолатлари 29% кўрсаткичга эга бўлган. Ёшлар интернет орқали онлайн тармоқлар орқали турли хил фоҳиша ва фикрлар, ҳатто суҳбатларда хатарга кўп тушишмоқда.

Киберхавфсизликни Тушуниш ва Ўқитиш

Киберхавфсизлик соҳасида ёшларнинг билим ва кўникмаларини ошириш учун ҳар хил усуллар ва дарслар олиб борилиши лозим. Тадқиқотларга кўра, ёшлар интернет хавфларига нисбатан ишончсизлик ва ҳимояланишларида етарли билимга эга эмаслар. 2023 йилда Ташкент шаҳрида ўтказилган киберхавфсизлик бўйича ўқув тренингларида, 25-30 ёшдаги иштирокчиларнинг 63% киберхавфлар ҳақида билмаганлигини ёки билганларини яхши кўрсатмаганлигини маълум қилган. Бу ёшлар учун киберхавфсизликка оид аниқ ва чуқур билимлар олишга ёрдам бериши мумкин.

Киберхавфсизликни Таълимда Интеграциялаш

Қўшма Штатлар ва Европа давлатларида киберхавфсизлик мавзуи таълим жараёнида кўпинча қамраб олинган. АҚШда 2022 йилда ўтказилган тадқиқотга кўра, мактаблар ва коллежлар талабаларга киберхавфсизликни тушунтириш ва уларни эҳтиёткорликка ўргатиш учун 70%дан кўплик дарсларни олиб боради. Ўзбекистонда ҳам киберхавфсизликнинг мактаб таълимига киритилиши керак. Қўшма тадқиқотлар олиб борилиши ва ёшларга мослаштирилган дастурлар ишлаб чиқилиши талаб этилади.

Онлайн Заҳарланган Маълумотлардан Ҳимояланиш

Ёшларнинг ахборот билан муносабатини ўрганиш ва уларга хавфсиз фойдаланиш бўйича кўрсатмалар бериш муҳимдир. Ўқув материалларини онлайн хавфлардан ҳимояланишга ва киберхавфсизликка оид техник билимларни олишга мўлжалланган курслар яратилиши керак.

Таълим Тадқиқотлари ва Статистика

Киберхавфсизлик мавзуси бўйича олиб борилган тадқиқотлар ва статистика орқали ёшлар орасидаги ахборот хавфларини тушуниш мумкин.

Шунга кўра, 2023 йилда "Cybersecurity Education and Awareness in the Youth" тадқиқотида ёшлар орасидаги ахборот хавфлари ва киберхавфсизлик билан боғлиқ билимлар статистикаси орқали кўпгина муаммолар аниқланган.

- 23% ёшлар шахсий маълумотларнинг хавфсизлигини ўрганишган.
- 16% ёшлар киберхавфсизликка оид махсус курсларда қатнашган.
- 67% ёшлар интернет хавфларига қарши эҳтиётчилик кўрсатишади.

Хулоса

Киберхавфсизлик ёшлар онгига турли хил таъсир кўрсатмоқда. Интернет ва рақамли технологияларнинг ривожланиши билан ёшлар орасида киберхавфлар ва ёмон таъсирлар янада кучаяди. Бунинг олдини олиш учун киберхавфсизликка оид билим ва кўникмаларни ёшлар ўртасида тарғиб қилиш, таълим жараёнига интеграция қилиш муҳим аҳамият касб этади. Агар ёшлар интернетда ўз хавфсизлигини таъминлашга асосий эътиборни қаратсалар, бунинг натижасида киберхавфлардан сақланиш мумкин бўлади.

REFERENCES

1. **Statista.** (2024). Personal Data Breaches Among Youth. [Онлайн] Мавжуд: <https://www.statista.com>
2. **Cybersecurity Education and Awareness in the Youth.** (2023). International Journal of Information Security.
3. **PayPal & Visa Reports.** (2023). Online Financial Fraud Statistics Among Youth.
4. **Tashkent Cybersecurity Training Report.** (2023). Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси.
5. **U.S. Department of Education.** (2022). Cybersecurity Integration in School Curricula.
6. **European Union Agency for Cybersecurity (ENISA).** (2023). Cyberbullying Statistics in Europe.
7. **М. Ғ. Мурадов.** (2025). Киберхавфсизлик ва ёшлар онги: назарий ва амалий таҳлил. Тошкент.
8. **Н. Алимов.** (2024). Интернет хавфлари ва уларга қарши курашиш усуллари. Техник нашр.
9. Абдазимов С. Ахборот хавфсизлиги тизимларини лойиҳалашнинг асосий тамойиллари //Modern Science and Research. – 2025. – Т. 4. – №. 5. – С. 1508-1513.
10. Abdazimov S. Ijtimoiy tarmoqlarda destruktiv axborotlarning tarqalishini matematik modellashtirish (si, sir, sirs modellari asosida) //Modern Science and Research. – 2025. – Т. 4. – №. 5. – С. 1483-1487.
11. Djamatov M., Abdazimov S. "Deepfake"-soxta natijalar yaratish uchun sun'iy intellekt va boshqa zamonaviy texnologiyalardan foydalanish //Modern Science and Research. – 2025. – Т. 4. – №. 1. – С. 24-31.
12. Saidaminxo'Dja Zoirxo'dja O. G., Abdazimov L. Ijtimoiy tarmoqlarda axborot xurujlarini tarqalish ehtimolligini bashoratlash va ulardan himoyalash usuli va modellari //Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS). – 2022. – Т. 2. – №. 5. – С. 109-115.